

A black and white portrait of Paavo Lipponen, an elderly man with short, light-colored hair, wearing a dark suit jacket, a white shirt, and a patterned tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression. His hands are resting on a surface in front of him. The background is dark and out of focus, showing some architectural lines.

Paavo Lipponen

Valtion- hoitaja

---

muistelmat
1995–2024

WSOY

Valtionhoitaja

Paavo
Lipponen
Valtionhoitaja

---

muistelmät
1995–2024

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

*Perhe on paras. Paavo, Sofia, Emilia,
Päivi ja Cecilia Säätytalolla 2001.*

KUVA LEHTIKUVA / MATTI BJÖRKMAN

TRADEKA ON TUENUT KIRJAN KIRJOITTAMISTA.

ENSIMMÄINEN PAINOS
© PAAVO LIPPONEN JA WSOY 2025
TOIMITTANUT JARI KORKKI
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
LÖNNROTINKATU 18 A, 00120 HELSINKI
ISBN 978-951-0-39487-8
PAINETTU EU:SSA

TUOTETURVALLISUUTEEN LIITTYVÄT TIEDUSTELUT
TUOTEVASTUU@WSOY.FI

Suomen kansalle

Sisällys

Esipuhe 13

LIPPONEN I 1995–1999 17

- 1995 Lentävä lähtö – Kanonstart 19
- 1996 Katastrofin partaalta kasvuun 68
- 1997 Suurten uudistusten vuosi 112
- 1998 Huippuvuosi 134
- 1999 Kohti vaaleja – sinipuna jatkaa 172

LIPPONEN II 1999–2003 195

- 1999 Supervuosi Euroopan johdossa 197
- 2000 Epävarmuuden aikaan 225
- 2001 Globaali murros 293
- 2002 Ydinvoimalla omavaraisuuteen 331
- 2003 Sateenkaari himmenee – SDP ei 372

LIPPONEN 3.0 (2003–2024) 407

- Aktiivisena puhemiehenä 409
- Minustako presidentti? 422
- EU-tehtävät joihin kannatti pyrkiä 426
- Eurooppalainen epilogi 435
- Suomi ja Ruotsi – Vår egen väg 462
- Puolustus kuntoon, tie auki Natoon 504
- Suomi ja Venäjä – Naapuri kääntyy sisäänpäin 567
- Yhteenveto: Aika joka ei koskaan palaa 637

Liitteet 657

Henkilöhakemisto 663

Esipuhe

Muistelmieni kolmannen osan työstäminen vei kymmenen vuotta. Niiden kuluessa tein paljon aikaa vievää konsulttityötä useissa projekteissa, jotka edellyttivät matkustamista maailmanlaajuisesti. Sairaudet heikensivät työkykyäni, mutta tunteja ei laskettu. Käytössäni olivat virallisten dokumenttien arkisto, lehtileikearkisto sekä avustajieni tekemät mittavat raportit.

Tämä teos kattaa kaksi hallituskautta ja puhemieskauteeni ulottuen osin nykypäivään. Lisäksi mukana on neljä erillistä artikkelia pitkittäiskatsauksina. Lukemista helpottavat politiikasta poikkeavat kertomukset ja otsikointi. Tekstit perustuvat huolelliseen dokumentointiin. Aineistoa olen valtavan dokumenttimäärän takia voinut hyödyntää vain murto-osan.

Useista syistä valitsin perusteellisen käsittelyn. Katsoin velvollisuudekseni kirjoittaa tuon ajan historiaa siinä käsityksessä, että kukaan muu ei sitä tee. Samalla kerron, »miten kaikki oikeasti meni». Pysin objektiivisuuteen, en harjoita välienselvittelyä, mutta en voi jättää käsittelemättä minulle läheisten ihmisten väärämielistä kohtelua – *rör ej min kompis*. Ja kertomuksen laajuudella haluan antaa kuvan siitä, mitä kaikkea puuhasin.

Muistelen kiitollisuudella tuota Suomen historiassa poikkeuksellista ajanjaksoa. Saimme äänestäjiltä valtuudet tehdä kaksi kautta pitkäjänteistä politiikkaa ainutlaatuisen hyvässä hallitus- ja työmarkkinayhteistyössä. Poliittisen urani jälkeen sain vielä

mahdollisuuden harjoittaa monipuolista toimintaa ja edistää hyviä asioita.

Kustantajani WSOY on tukenut työtäni sekä rahoittamalla että henkilöresurssein. Tietokirjallisuuden kustantaja Henrikki Timgren ja kustannuspäällikkö Joni Strandberg ovat luoneet puitteet. Toimittaja Jari Korkki auttoi saattamaan kirjan rakenteellisesti ja sisällöllisesti julkaisukuntoon. Kustannustoimittaja Suvi Syrjä teki suuren työn tässä prosessissa.

Valtiotieteen maisteri Ahti Valkonen teki kaikista suurimman työn tuottamalla 21 raporttia eri aiheista ja laatimalla bibliografiani. Nuo tuhansien sivujen aineistot ovat arvokkaita tutkimuslähteitä. Toimittaja Kari Valtonen haastatteli kaikki hallitusteni ministerit ja eräitä muita vaikuttajia ja tuotti myös arvokkaita dokumentteja. Valtiotieteen maisteri Tapio Pekkola auttoi kuvituksen tuottamisessa ja tuki minua henkisesti koko raskaan prosessin ajan. Monet entiset avustajani ja työtoverini ovat auttaneet komentoimalla luonnoksia. Valtiotieteen lisensiaatti Seppo Leppäsen kirjoitukset – etenkin *Ajopuusta mallioppilaaksi: näkökulmia Suomen polusta vaurauteen* (VATT 2020) – ja hänen kanssaan käymäni keskustelut ovat oleellisesti auttaneet teoksen yhden pääteeman, talouspolitiikan uuden paradigman, selostamisessa.

Arkistojeni järjestäjien, maisterien Marianne Hirvonen ja Terttu Mämmelä, korvaamattoman tärkeätä työtä haluan vielä lämpimästi kiittää. Heidän tuottamansa sadat kansiot päätyvät Kansallisarkistoon.

Puolisoni filosofian tohtori Päivi Lipponen on jaksanut tukea minua nämä kaikki vuodet vastaten perheen arjesta. En voi häntä siitä kylliksi kiittää.

HELSINGIN TÖÖLÖSSÄ 19.3.2025,
ERÄÄN VAALIVOITON 30-VUOTISPÄIVÄNÄ
PAAVO LIPPONEN

Lipponen I

1995-1999

1995 Lentävä lähtö – Kanonstart

– Mikä on verkkaisuuden huippu?

Katso hitas-asunnossa Paavo Lipposta puoli-
nopeus-videolla. *Bisquit, Ilta-Sanomat 16.3.1995*

Lentävä lähtö, kanonstart, otsikoivat eräät lehdet Paavo Lipposen ensimmäisen hallituksen syntymän huhtikuun 13. päivänä 1995. Neuvottelut oli käyty ennätysnopeasti, yhdessä viikossa. Sitä äimisteli ruotsalainen kollegani Ingvar Carlsson, jonka omat budjettineuvottelut jumittivat. Suorastaan ällikällä lyöty oli keskustan johtaja Esko Aho, joka oli varmaankin vanhasta muistista uskonut vähintään kuukauden neuvotteluihin.

Liittoutuma vasemmalta oikealle nimettiin sateenkaarihallitukseksi. Myrskytaivaalle tarvittiinkin toivon symbolia.

Aiheellista erityishuomiota sai työmarkkinajärjestöjen avoin, julistuksellinen tuki hallituksen linjalle. Se kertoi suuresta käänteestä suomalaisessa politiikassa. Nyt tulevaa rakennettiin keskinäisen luottamuksen varaan, mikä heijastuisi laajasti yhteiskuntaan. Hallituksella ja etujärjestöillä oli yhteinen käsitys tilanteen vakavuudesta korkean työttömyyden ja yhä kasvavan velkaantumisen kurimuksessa. Koossa oli historiallisen suuri luottamuspääoma.

Esitellessäni »työllisyyden ja yhteisvastuun hallituksen» tasavallan presidentti Martti Ahtisaarelle Presidentinlinnassa 13.4.1995 totesin meidän siirtyneen uuteen aikaan: »Sodan jälkeinen poliittinen aikakausi on kaikin osin päättynyt.» Kiitin eroavaa Esko Ahon hallitusta, sopivassa kohdassa ensin ruotsiksi, vasta sen jälkeen suomeksi. Noudatin tätä käytäntöä puheissani korostaakseni ruotsin kielen asemaa.

Olin rakentanut yhteistyötä, uutta yhteiskuntasopimusta, heti tultuani SDP:n puheenjohtajaksi kesäkuussa 1993. Syksyllä 1994 oli Helsingin Työväentalossa pidetty konferenssi, jonne elinkeinoelämän johtajat, vuorineuvos Casimir Ehrnrooth etunenässä, tulivat kohtaamaan palkansaajajärjestöjen ja SDP:n kärkijoukot. Yhteistyöhenkeä ei luotu käskemällä, siinä Esko Aho oli iskenyt kirveensä kiveen. Mutta jos kuviteltiin, että minä heittäytyisin vanhaan korporatismiin, silloin erehdyttiin. Demokratiassa vastuu palautuu aina kansan valitsevalle eduskunnalle. Parlamentarisen hallituksen johtoaseman pitää olla selvä. Demokratia ei kuitenkaan toimi, elleivät kansalaiset ja heidän järjestönsä kannata vastuutaan. Pohjoismaisessa demokratiassa tämä vallan ja vastuun jako toimii parhaiten.

Kaikki puoluetoverini eivät olleet sisäistäneet vastuuoppiani, ja eräät jopa luulivat minun vieroksuvan ammattiyhdistysliikettä. Minäkö, joka en olisi tullut SDP:n puheenjohtajaksi ilman monien ay-johtajien tukea? Lähimpään piiriini kuului useita viisaita ay-ihmisiä. Olin SAK:laisen valtion työntekijöiden ammattiliiton VALin jäsen.

SAK:lla oli ollut keskeinen rooli kolmikanta-ajattelun pohjustamisessa hoitaessaan huolellisesti suhteitaan työnantajiin. Kumpikin osapuoli halusi irtautua Ahon hallituksen aikaansaamasta vastakkainasettelusta. Matti Pekkasen johtama niin sanottu Ahtisaaren työryhmä oli tehnyt hyvää työtä, ja sen raportti 1994 oli linjassa SDP:n oman talouspoliittisen valmistelun kanssa. Parlamentarismissa vastuu myös valmistelusta on luonnollisesti

hallituksella, presidentti hoitaa ulkopoliittista rooliaan. Parlamentarismi oli vahvistunut, kun eduskunta oli joulukuussa 1994 antanut pääministerille toimivallan johtaa Suomen politiikkaa Euroopan unionissa. Päätin käyttää tätä mandaattia täysimääräisesti.

Esko Ahon hallitus oli jättänyt hyvää perintöä. Menestykselliset EU-neuvottelut oli käyty, ja kansanäänestyksessä oli saatu selkeä enemmistö unionin jäsenyyden puolesta. Suomi oli tullut unionin jäseneksi 1.1.1995. Talous oli kääntynyt kasvuun ja työttömyyden odotettiin laskevan. Edessämme oli kuitenkin jättimäinen urakka. Työttömien määrä oli edelleen lähes puolen miljoonan tasolla ja talouskasvukin lopahtamassa, niin kuin pian kävi ilmi. Lehdistössä esitettiin epäileviä kommentteja työmarkkinayhteistyön onnistumisen mahdollisuuksista. Snellmaninkadun toisella puolella Suomen Pankissa meitä seurattiin haukan-katseella.

Olin kompuroinut vaalitaistelussa. Ilmeeni saattoi olla synkeähkö pääministerikauteni alussa. Tiesin, miten ikäviä ratkaisuja oli tehtävä, sillä kaikkea oli leikattava. Oli parasta pyyhkiä leveät kampanjahymyt kasvoilta. Jossakin tilanteessa ilmeeni oli kuitenkin sen verran kirkastunut, että ruotsalainen toimittaja Lennart Svensson otsikoi kolumninsa »En leende Lipponen» (hymyilevä Lipponen). *Helsingin Sanomissa* Risto Uimonen ihmetteli, kuinka Lipponen oli niin leppoinen. *Hufvudstadsbladetissa* Björn Månsson aloitti pysyvänä besserwisser-päivystäjänä povaamalla, että hallitukseni ei elä yli kunnallisvaalien.

Hetkeäkään en epäillyt, ettenkö saattaisi onnistua. Olin ollut jo siirtymässä eduskuntaryhmän takapenkiltä takaisin kansainvälisen politiikan asiantuntijalinjalle, kenties ulkomaille, kunnes minulle selvisi SDP:n kriisin keskellä keväällä 1993, että minulla olisi tehtävä, missio. Minut oli valittu puolueen puheenjohtajaksi selkeällä enemmistöllä ja hyvässä hengessä. Monet puolueoverit kääntyivät puoleeni, mikä motivoi valtavasti. Johtaminen

luonnistuisi. Ei tullut tarvetta toistuvasti julistaa julki, että minä johdan.

Takaiskut olivat opettaneet, enkä kuvitellut itsestäni liikoja. En ollut mikään Jumalan valitsema Messias, Pohjolan kynttilä. Saatoin turhaan ärtyä kokemastani väärämielisyydestä. Olin puhujana mainettani parempi, en kuitenkaan mikään kansankiihottaja. Vähättelijät saisivat nähdä, mitä voidaan saada aikaan.

Poliittisen johtajan tärkein tehtävä on ajaa yhdessä päätettyjä asioita yhteistyötä rakentamalla. Hänellä täytyy olla näkemystä, selkeä visio. Kokemus ja asiantuntemus antavat varmuutta. Hyvät esikuvat, Kalevi Sorsa ja Mauno Koivisto, olivat opettaneet minulle korkeinta vallankäyttöä: Sorsa rohkeutta, Koivisto johtamistapaa. Pystyin puhumaan, kirjoittamaan sekä neuvottelemaan neljällä kielellä ja olin perusteellisesti verkostoitunut niin kotimaisesti kuin kansainvälisesti. Humanistis-yhteiskunnalliset opintoni ja kulttuuriharrastukseni olivat antaneet laajemman katsantokannan. En tullut mistään putkesta, enkä ollut kulkenut pelkkiä valtateitä. Olin toiminut journalistina ja yrittäjänä, suorittanut jatko-opintoja ja johtanut asiantuntijaorganisaatiota.

Poliittisen näkemykseni ytimessä on tasa-arvo ihmisten välillä. Naisten asemaa tahdoin parantaa, sillä äitini ja isoäitieni tyttöinä ja nuorina naisina kokema epäoikeudenmukaisuus oli vahvana mielessäni. Olin lapsena syvästi järkyttynyt näkemästäni heikoimpien ihmisten huonosta kohtelusta. Urheilussa olin kokenut yhteenkuuluvuutta joukkueovereideni kanssa – sitä, mitä nykyisin sanotaan hieman epämääräisemmin yhteisöllisyydeksi.

Lamasta oli noustava hyvinvointivaltiosta kiinni pitäen. Se tarkoitti ennen kaikkea hyvinvointipalvelujen pelastamista. Sosiaaliturvaa ei pitänyt romuttaa, sillä olisikin enemmän puolustajia. Palvelut eivät palaisi, jos niitä ryhdyttäisiin leikkaamaan.

Niin sanotussa Mooses-puheessani SDP:n vaalivaltiopäivillä 29.1.1995 olin esittänyt SDP:n tavoitteet vaalikaudelle sellaisella perusteellisuudella ja tavalla, jollaista ei ollut ennen kuultu. Olin

Paavo Lipponen nousi pääministeriksi laman jälkimainingeissa 1995. Hallitus sai huomenlahjaksi jääkiekon maailmanmestaruuden ja Nokian nousun. Alkoi kahdeksan vuotta kestänyt sinipunaa valtakausi. Suomi nostettiin lamasta ja luotiin Nato-optio, joka tuli ajankohtaiseksi 2022.

Paavo Lipposen pääministerikausi oli poikkeuksellinen Suomen lähihistoriassa. Se perustui yhteistyökykyyn, määrätietoisuuteen ja hyvään onneen. Lipposen muistelmien kolmas osa paljastaa vihdoin, mitä kertoja itse ajattelee vuosien 1995–2024 tapahtumista Suomessa ja maailmalla.

»Maailma on nyt vaikeampi paikka.
Lycka till, onnea matkaan.»

	
www.wsoy.fi	99.13 ISBN 978-951-0-39487-8